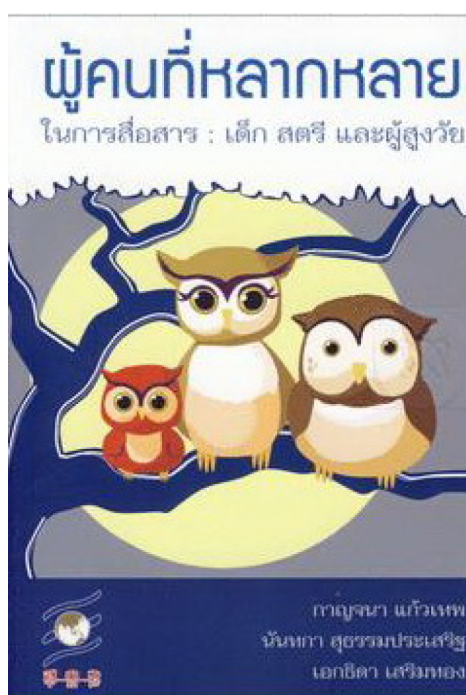

แนะนำหนังสือ

ผู้คนที่หลากหลายในการสื่อสาร : เด็ก สตรี และผู้สูงอายุ

ธีรดีร์ บรรเทิง*

หนังสือผู้คนที่หลากหลายในการสื่อสาร : เด็ก สตรี และผู้สูงอายุ เขียนโดย กาญจนา แก้วเทพ นันทกา สุธรรมประเสริฐ และเอกธิดา เสริมทอง ภายในโครงการวิจัยอาวุโส “กระบวนทัศน์ใหม่ของการสื่อสารศึกษาไทย” ฝ่ายวิชาการ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และศูนย์สหวิทยาการชุมชนศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช จัดพิมพ์เป็นครั้งแรกเมื่อ พฤษภาคม 2554 จำนวน 558 หน้า

ด้วยความโดดเด่นของหน้าปกรูปการ์ตูนนกฮูกสามตัวที่เป็นสัญลักษณ์แทนเนื้อหาในหนังสือเล่มนี้ซึ่งเกี่ยวกับเด็ก (นกฮูกตัวเล็กซ้ายสุด) สตรี (นกฮูกตัวกลาง) และผู้สูงอายุ (นกฮูกตัวขวา) ซึ่งถูกออกแบบโดย ตปากร พุทเกส เป็นจุดเด่นที่สามารถทำให้ผู้สนใจอ่านเลือกที่จะหยิบขึ้นมาเปิดอ่านเนื้อหาภายในเล่มได้ง่าย

* ปริญญาโท นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต (นิเทศศาสตรพัฒนาการ) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และผู้ช่วยวิจัย ภาควิชาสังคมวิทยา และมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

หนังสือเล่มนี้มีรูปแบบการเขียนที่ต้องการเน้นปรากฏการณ์สังคมปัจจุบันและพัฒนาการจากในอดีตโดยมีการเชื่อมโยงทฤษฎี งานวิจัย และรูปภาพประกอบ (Mind Mapping) เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจได้ง่าย โดยงานวิจัยในหนังสือเล่มนี้ประกอบด้วยบทความ 6 บทความ ที่มีความมุ่งหวังประการแรกเพื่อรวบรวมความคิด การไตร่ตรองและผลงานศึกษาวิจัยด้านการสื่อสารที่เกี่ยวกับกลุ่มคน 3 กลุ่ม คือ เด็ก สตรีและผู้สูงอายุ และประการที่สอง เพื่อแสดงให้เห็นว่าสื่อสารมวลชนนานาประเภทได้ก้าวเข้าไปเกี่ยวพันกับกลุ่มคนเหล่านี้ จะก่อให้เกิดผลอะไรขึ้นทั้งด้านคนที่หลากหลายเหล่านั้น และกับตัวของสื่อมวลชนเอง ซึ่งผู้เขียนได้ตระหนักเห็นถึงความสำคัญของสิ่งที่เรียกว่า “ไพลายสองทางปัญญา” อันได้แก่จุดยืนทางทฤษฎี (Theoretical standpoint) ที่เข้ามาอธิบายวิธีการมองกลุ่มคนที่แตกต่างกันทั้งเด็ก สตรี และผู้สูงอายุ

เนื้อหาในส่วนแรกได้แก่เรื่องของเด็กและการสื่อสาร ผู้เขียนได้หยิบยกแนวความคิดและทฤษฎีที่สำคัญเกี่ยวกับเด็กและการสื่อสารทั้งจากทฤษฎีทางสังคมวิทยา วัฒนธรรมศึกษา และทฤษฎีการสื่อสาร เช่น ทฤษฎีผลกระทบของสื่อต่อเด็ก ทฤษฎีภาพสะท้อนในสื่อ ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม ทฤษฎีบทบาทหน้าที่เชิงสังคมของสื่อต่อเด็ก ทฤษฎีการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจจากสื่อ ทฤษฎีการกำหนดทางสังคมต่อสื่อและทฤษฎีวัฒนธรรมศึกษามาเป็นตัวอย่างอธิบายการพัฒนาเด็กและการพัฒนาของเยาวชนทั้งจากในสังคมไทยและกระบวนทัศน์จากต่างประเทศ โดยได้หยิบยกผลงานวิจัยที่สำคัญมาอธิบายประกอบ ทั้งจากงานศึกษาภาพรวมงานวิจัยเด็กกับการสื่อสารชิ้นแรก ในปี พ.ศ. 2538 ของ สุวัจนรา เปี่ยมญาติ ในเรื่อง “บทบาทของโทรทัศน์กับการเรียนรู้ทางสังคม” ในช่วงปี (1940-1990) โดยเปรียบเทียบระหว่างสหรัฐกับไทยโดยใช้วิธีการศึกษาในเชิงประวัติศาสตร์/พัฒนาการ ทำให้มองเห็นความเปลี่ยนแปลงและความต่อเนื่องในช่วงเวลาที่ผ่านมา และผู้เขียนได้หยิบยกงานศึกษาภาพรวมงานวิจัยชิ้นที่สอง ในปี พ.ศ. 2540 โดยได้ทำการสำรวจสถานะภาพขององค์ความรู้เรื่อง “บทบาทสื่อมวลชนกับการพัฒนาเด็ก เยาวชน และครอบครัว” มาเปรียบเทียบกับงานวิจัยชิ้นแรกและค้นพบความน่าสนใจของทฤษฎีที่ใช้อยู่จำกัดที่ ทฤษฎีหน้าที่นิยม (Functionalism) เป็นต้น ซึ่งผู้เขียนมีวิธีการนำเสนอโดยใช้การอธิบายเล่าปรากฏการณ์และทฤษฎีที่สัมพันธ์กันได้อย่างไม่น่าเบื่อ และมีการเน้นโดยใช้ตัวอักษรหนาและการขีดเส้นใต้ข้อความสำคัญเพื่อดึงดูดความสนใจจากสายตาของผู้อ่านอยู่ตลอดทั้งเล่ม

เนื้อหาในส่วนที่สองนั้น ผู้เขียนมีต้นทุนด้านความเข้าใจเรื่องสตรีนิยม “feminism” เป็นไพลายสองในเรื่องสตรีและการสื่อสาร โดยได้ยกเรื่องของความเป็นหญิงและความเป็นชายกับพัฒนาการทางทฤษฎีสื่อกับสตรีในยุคต่างๆ ตั้งแต่ Sex-Role Socialization, Reflection Theory, Uses and Gratifications Approach และยุคปัจจุบันได้อย่างลึกซึ้ง อีกทั้งได้ศึกษาสื่อกับมุมมองของนักสตรีนิยมกลุ่มต่างๆ ได้แก่ Liberal Feminism, Radical Feminism, Marxist Feminism และ Cultural Feminism และพิจารณาเรื่องสื่อกับเพศสภาพ บทบาทของชาย-หญิงตามองค์ประกอบการสื่อสาร อีกทั้งผู้เขียนได้ยกตัวอย่างงานวิจัยเกี่ยวกับสตรีและการสื่อสารภาพรวมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2520-2552) เพื่อให้ผู้อ่านเห็นภาพในมุมมองของวัฒนธรรมและงานวิจัยไทยเกี่ยวกับสตรีกับการสื่อสารอีกด้วย

ในส่วนที่สาม ผู้สูงวัยกับการสื่อสาร ผู้เขียนได้อธิบายให้เห็นแง่มุมในเรื่องงานวิจัยด้านการสื่อสารกับคนแก่ยังมีน้อยอยู่ในสังคมไทยและเชิญชวนให้นักวิชาการหันมาตระหนักและให้ความสำคัญกับการศึกษากับบทบาทของคนแก่กับสื่อ โดยได้แนะนำภาพรวมจากมุมมองกว้างของทฤษฎีการสื่อสารกับผู้สูงอายุ ระดับการ

สื่อสารกับผู้สูงอายุ การศึกษาผู้สูงอายุตามสำนักคิดของการสื่อสาร ได้แก่ กลุ่มทฤษฎีการสื่อสารเพื่อการพัฒนา (Communication for Development) ที่มีแนวคิดทางสังคมศาสตร์หนุนหลังอยู่ คือ ทฤษฎีสังคมทันสมัย (Modernization Theory) ทฤษฎีภาพสะท้อนในสื่อ (Reflection Theory) ในเรื่องปริมาณของภาพผู้สูงอายุ มีภาพอะไรบ้างในโฆษณา ใครมีปฏิสัมพันธ์กับผู้สูงอายุบ้าง ตัวแปรที่เกี่ยวกับ Presenter ตัวแปรที่เกี่ยวกับสินค้าและกลุ่มเป้าหมาย ทฤษฎีการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจจากสื่อ ทฤษฎีวัฒนธรรมศึกษาเชิงวิพากษ์ (Critical cultural studies) ของสำนักศึกษาวัฒนธรรมอังกฤษจาก Birmingham School ที่สนใจศึกษากลุ่มผู้ด้อยโอกาส (Disadvantaged) ซึ่งกลุ่มผู้สูงอายุก็จัดรวมอยู่ในกลุ่มผู้ด้อยโอกาสนี้ด้วย ซึ่งผู้เขียนได้เปรียบเทียบทฤษฎีทางวัฒนธรรมศึกษาและทฤษฎีทางสังคมศาสตร์กระแสหลัก (Mainstream Social Science) ไว้ได้อย่างน่าสนใจในเรื่องอำนาจในสังคมและอัตลักษณ์/ตัวตนด้วย

บทสรุป ทุกวันนี้บทบาทของสื่อและการสื่อสารมีบทบาทต่อชีวิตประจำวันของคนในสังคมมากขึ้น ไม่ได้เพียงแต่จะศึกษาสื่อแยกเป็นชิ้นๆ เช่น หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วิทยุ โทรทัศน์ หรือการโฆษณาและการประชาสัมพันธ์อีกต่อไป แต่ได้ถูกหลอมรวมเป็นปรากฏการณ์ใหม่ในสังคม คือ ปรากฏการณ์หลอมรวมสื่อ (Media Convergence) ซึ่งมีผลต่อการศึกษายุติธรรมการศึกษา วิชาชีพ วิชาการ และการแสวงหาองค์ความรู้ ซึ่งในขณะที่สื่อต่างๆ ได้ถูกหลอมรวมเป็นสิ่งเดียวกัน และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคนในปัจจุบัน ซึ่งนักวิชาการสังคมศาสตร์ยุคใหม่ได้นำความรู้ในเรื่องสังคมวิทยา มานุษยวิทยา วัฒนธรรมศึกษา จิตวิทยาและสื่อสารศึกษา มาศึกษาวิจัยกันอย่างแพร่หลาย โดยหนังสือผู้คนที่หลากหลายในการสื่อสาร: เด็ก สตรี และผู้สูงอายุ ได้สะท้อนบทบาทของแวดวงวิชาการไทยในเรื่องเกี่ยวกับการสื่อสารที่มีต่อเด็ก ผู้หญิง และคนแก่ ซึ่งมีความสำคัญเป็นอย่างมากต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในสังคมให้ดีขึ้น อีกทั้งหนังสือเล่มนี้ยังได้ยกทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมานำเสนอต่อผู้อ่านให้เห็นภาพในการศึกษาวิจัยที่ผ่านมา ซึ่งนับวันการศึกษาในประเด็นเกี่ยวกับเด็ก ผู้หญิง และผู้สูงอายุ จะมีบทบาทและเป็นที่สนใจแก่นักวิจัยรุ่นใหม่ๆที่จะศึกษามากขึ้น แต่ก็ยังมีแง่มุมและประเด็นการศึกษาในหลายเรื่องที่ยังรอการศึกษาจากนักวิชาการอีกเป็นจำนวนมาก ซึ่งประโยชน์ของหนังสือเล่มนี้นอกจากจะเป็นการรวบรวมงานวิจัยสำคัญๆที่ผ่านมาของ กาญจนา แก้วเทพและคณะแล้ว ยังเปิดมุมมองใหม่ๆเกี่ยวกับการใช้แนวคิดและทฤษฎีทางสังคมศาสตร์และนิเทศศาสตร์ในปัจจุบัน รวมถึงการศึกษาสื่อ สังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มคนในสังคมที่นักวิชาการไทยหยิบมาใช้ศึกษาวิจัยในวงแคบ ให้มีการนำมาใช้ประโยชน์ในวงวิชาการมากขึ้นอีกด้วย